

Влада на Република Северна Македонија

Врз основа на член 16 ставови (2) и (3) од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16 и 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21 и 178/21), Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на _____ донесе

ПРОГРАМА ЗА РАНА ДЕТЕКЦИЈА НА МАЛИГНИ ЗАБОЛУВАЊА ВО

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА 2022 ГОДИНА

Програмата за рана детекција на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2022 година се однесува на:

- I. **Скрининг за превенција и рано откривање на карцином на грло на матката**
- II. **Пилот скрининг на колоректален карцином во Република Северна Македонија**
- III. **Промотивна кампања за превенција и рано откривање на карцином на простата**
- IV. **Организиран мамографски скрининг за рана детекција на карцином на дојка**
- V. **Промотивна активности за превенција и рана дијагностика на хепатоцелуларниот карцином во рамките на новоотворениот Центар за болести на црн дроб**

I. СКРИНИНГ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ОТКРИВАЊЕ НА КАРЦИНОМ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА

1. Вовед

Карциномот на грлото на матката (КГМ) во светот учествува со 10% во вкупниот број на малигни неоплазми. Тој е дванаесетти по честота и петти по смртност рак кај жените во светот. Заболуваат околу 490 000 новорегистрирани случаи секоја година или 16 од 100 000 жени годишно, а околу 9 од 100 000 жени умираат.

Организираниот скрининг за превенција и рано откривање на ракот на грлото на матката е активност што се спроведува во повеќе држави со цел да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката. Оправданоста на спроведувањето на оваа програма се потврдува со фактот што секоја година се откриваат случаи на карцином кај жени кои немале никакви знаци на болеста.

За успешно спроведена скрининг програма се смета доколку во период од 3 години се опфатат 75% од целната популација.

2. Приоритети и цели

Главна цел е да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката во Република Северна Македонија.

Специфични цели:

1. Зголемување на бројот на лица опфатени со организираниот скрининг;

Влада на Република Северна Македонија

2. Подигнување на свеста кај жените за важноста од редовни превентивни прегледи и вклученост во организираниот скрининг;
3. Зголемување на бројот на гинеколози вклучени во организираниот скрининг.

3. Показатели на успешност

Успешноста ќе се мери преку следните показатели на успешност:

- Број на анализирани ПАП тестови
- Број на лица со откриени клеточни абнормалности
- Број на лица со откриен рак на грлото на матката

Процес индикатори:

- Број на поканети лица
- Број на лица кои примиле покана и се јавиле на преглед
- Број на земени ПАП тестови
- Организација на прес конференција
- Број на настапи преку медиумите
- Број на организирани предавања и трибини
- Број на отпечатени пропагандни материјали
- Број на гинеколози вклучени во организираниот скрининг
- Број на гинеколози информирани за скринингот
- Број на гинеколошки ординации кои доставуваат извештаи
- Број на цитолошки лаборатории кои доставуваат извештаи
- Број на изготвени квартални и годишни извештаи

4. Спроведување на процесот на следење, оценување и известување

Гинеколошките ординации вршат:

- поканување на жените да се вклучат во организираниот скрининг во рамки на остварување на превентивните цели
- преглед на жените со земање на материјал за ПАП тест за возрастна група од 36-45 години кои изразиле интерес во рамки на апликацијата креирана во електронскиот систем Мој термин.
- доставување на материјалот до цитолошката лабораторија

Влада на Република Северна Македонија

- известување на жените за резултатот од ПАП тестот
- доставување на месечни/квартални извештаи до Центрите за јавно здравје.

Цитолошките лаборатории вршат:

- Припрема на материјалите (ПАП тест)
- Преглед на материјалот
- Издавање на извештај за секоја пациентка
- Доставување на месечни/квартални извештаи до Центрите за јавно здравје.

Центрите за јавно здравје вршат:

- Координација на активностите на локално ниво (контакти со гинеколошките ординации, цитолошките лаборатории)
- Прибирање на извештаи од гинеколошките ординации и цитолошките лаборатории и изготвување на квартални извештаи
- Дистрибуција на пропаганден материјал
- Одржување на предавања за важноста на скринингот
- Организација на активности во рамки на кампањата на локално ниво, со учество на стручни лица во локалните медиуми

Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија врши:

- Координација на сите активности поврзани со скринингот на локално и национално ниво
- Изготвување на квартални и годишен извештај

Изготвување на информативни/едукативни материјали, брошури, или користење на социјалните мрежи ќе се врши со поддршка на Фондот за население на обединети нации – УНФПА, Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија во консултација со Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија.

Влада на Република Северна Македонија

Табела број 1

Реден број	Вид на мерки	Извршители	Обем на активност	Цена по услуга (во денари)	Вкупно (во денари)
1.	Изработка на Софтверски модули (изработка на портал за изразување на интерес за скрининг, закажување на скрининг, воведување на обрасци за упатување и за наод, модул за внесување на податоци кај гинеколог и во лабораторија, извештаи за следење на прогресот на скринингот)	Министерство за здравство во соработка со Управата за електронско здравство - Мој термин			600,000.00
2.	Активност на матични гинеколози (оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија) за дополнителни трошоци за земање на ПАП тест на жени на возраст од 36-45 години	Матични гинеколози	Дополнителни трошоци за преглед и доставување на материјал на 25,000 жени	200,00	5,000.000.00
3.	Партиципација за цитолошка анализа - активност за Цитолошките лаборатории во јавно здравствените установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствената услуга	Цитолошките лаборатории во јавно здравствените установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	25,000 жени	60,00	1.500.000,00

Влада на Република Северна Македонија

	читање на ПАП тест за жени на возраст од 36-45 години				
4.	Контнуирана медицинска едукација на патолозите кои читаат ПАП тестови во рамки на скрининг на рак на грло на матка од сите ЈЗУ и ПЗУ кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија и Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија		1	500.000,00
5.	Контрола на квалитет на Цитолошките лаборатории во ЈЗУ и ПЗУ кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија и Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија			500.000,00
6.	Координација на скринингот од страна на 10-те Центри за јавно здравје	Центри за јавно здравје	10	10,000.00	100,000.00

Влада на Република Северна Македонија

7.	Изработка на Национална студија за рак на грло на матка во Република Северна Македонија	Институт за епидемиологија и биостатистика - Медицински факултет	1		100,000.00
8.	Пилот скрининг за ХПВ тестирање (набавка на ХПВ тестови за пилот скрининг, анализа, повикување на жените)	ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гинекологија и Акушерство- Скопје	Предвидени 800 тестирања		1,000,000.00
9.	Месечни и квартални извештаи за скрининг на рак на грлото на матката, за состојбата и постигнатите резултати, евалуација и мониторинг за 2022 година	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	4	30.000,00	120,000.00
10.	Активност со мобилната гинеколошка амбуланта	ЈЗУ Клиника за гинекологија и акушерство	1		500.000,00
11.	Активности поврзани со лекарите по семејна медицина поврзани со услугите за сексуално и репродуктивно здравје во Здравствените домови во Македонски Брод, Ресен, Делчево и Радовиш	Центар за семејна медицина – Медицински факултет	1		300.000,00
	ВКУПНО:				10.220.000,00

5. Извршители на програмата

- Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија
- Центри за јавно здравје
- Клинички болници и општи болници на ниво на цела држава
- Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија
- Цитолошки лаборатории со потпишан договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствена услуга читање на ПАП тест

Влада на Република Северна Македонија

- Матични гинеколози на ниво на цела држава
- Клиника за гинекологија и акушерство
- Родилишта во ЈЗУ на ниво на Република Северна Македонија
- Институт за епидемиологија и биостатистика
- Центар за семејна медицина – Медицински факултет
- Управа за електронско здравство.
- Фондот за население на обединети нации – УНФПА, Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија во консултација со Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија

6. Мониторинг и евалуација

Мониторинг и евалуација ќе спроведува Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија врз основа на базата на податоци која ја поседува за организиран скрининг и изготвување на периодични извештаи како сублимат од извештаите од Цитолошките лаборатории. Основна обврска на овластените извршители на оваа програма се континуирано внесување, праќање и ажурирање на податоците за организиран скрининг. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија ќе врши евалуација на сите активности на скринингот и доставување на извештаи, врз основа на показателите за успешност кои се јасно определени.

Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија е одговорна за имплементација и реализација на активностите пропишани во табелата број 1.

II. ПИЛОТ СКРИНИНГ НА КОЛОРЕКТАЛЕН КАРЦИНОМ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

1. Цел на Програмата

Целта на оваа програма е намалување на морбилитетот и морталитетот на населението во Република Северна Македонија од рак на дебело црево. Стратегијата за подобрување на раното откривање на ракот на дебело црево подразбира и подобра информираност на населението за значењето на раното откривање на ракот на дебелото црево и едукација на здравствениот кадар за самата програма.

Да се намали морталитетот со колоректален карцином за 20-30% што подразбира 200 спасени животи секоја година. Да се редуцира инциденцата на колоректален карцином за 20 %. Да се намалат за 300 случаи годишно на колоректален карцином. Да се зголеми пропорцијата на ранооткриени на колоректален карцином од 14% до повеќе од 50% за 10 години. Да се подобри квалитетот на живот на пациенти со колоректален карцином и да се намали трошокот за третман од заболени од колоректален карцином.

Активности:

2. Спроведување на скринингот

Скринирањето ќе се изведува со тестот за детекција на окултно крварење – ФОВ тест (Fecal Occult Blood Test – FOBT). Министерството за здравство ги набавува ФОВ тестовите и ги распоредува по пилот Центарот за јавно здравје Скопје според бројот на жители на подрачјето кое го покриваат. (Скопје 136.986)

Секој граѓанин на возраст од 50-70 години може да си го оставари правото на бесплатен ФОВ тест одејќи во пилот Центрите за јавно здравје. Секој пациент со негативен ФОВ тест треба да се јави за 2 години на

Влада на Република Северна Македонија

повторно скринирање. Секој пациент со позитивен ФОВ тест треба да биде упатен на колоноскопија во јавно здравствена установа.

Исклучување од скрининг програмата ќе бидат направени кај:

- 1. Пациенти кои веќе се вклучени во дијагностички или терапевтски третмани за колоректален карцином**
- 2. Пациенти со улцерозен колитис или Кронева болест и состојби кои можат да предизвикаат окултни крвавења и активни хемороидални крвавења**
- 3. Пациенти кои претходно имаат отстрането аденоми со колоноскопија**
- 4. Пациенти кои имаат направено колоноскопија во изминативе 3 години со доказ дека резултатите се уредни. Тие ќе бидат повикани да парципираат по 2 години.**
- 5. Пациенти кои одбиле да учествуваат во скрининг програмата**

Центарот за јавно здравје ќе врши анализа на доставениот материјал со примена на ФОВ тестот за резултатот го известува пациентот и го упатува на консултација кај матичниот лекар.

На пациентите/семејствата со покачен ризик за заболување ќе бидат советувани и упатувани на колоноскопија од страна на матичните лекари.

- Координатор на скринингот ќе биде Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, кој ќе биде задолжен за координација на сите активности во државата, стручно методолошка помош на Центрите за јавно здравје, изготвување и водење на Регистер за колоректален карцином. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија ќе доставува до Министерството за здравство тромесечни извештаи и фактури за извршениот скрининг во Република Северна Македонија. Министерството за здравство ќе доставува финансиски средства и до извршителите – Центрите за јавно здравје.

Центрите за јавно здравје ќе бидат задолжени за координација на активностите на своето подрачје

Очекуваниот одзив на поканите за скрининг од вкупниот број на испитаници на возраст од 50-70 години е околу 10.000 испитаници, за кои ќе бидат потребни по 2 теста за испитаник.

2.1. Министерство за здравство

Министерството за здравство ќе врши стратешко планирање (кадар, опрема), координација и следење на целокупните активности поврзани со скринингот, набавка на ФОВ тестови и материјали и финансирање на активностите предвидени со програмата. Програмата за скрининг на рак на дебело црево ќе се спроведува под раководство на стручната комисија за спроведување на Програмата во Министерството за здравство, која ќе врши и стручен надзор на спроведување на скринингот, и ќе му предлага на министерот за здравство насоки за организација, координација и следење на Програмата.

2.2. Управа за електронско здравство (УЕЗ)

Управата за електронско здравство ќе направи подготовка на листа на пациенти кои треба да бидат повикани за да направат ФОВ тест. Листата ќе содржи податоци за пациентот и за неговиот матичен лекар. Управа за електронско здравство ќе ги испрати до матичните лекари изготвените листи на пациенти кои подлежат на скринирање.

Управата за електронско здравство ќе подготви софтверско решение или апликација за регистар за скрининг на рак на дебело црево, ќе изврши едукација за негова имплементација и користење и ќе соработува со координаторот во Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија за медицинските аспекти на подготовка на табеларни прегледи со индикатори за следење и реализација на скринингот.

Влада на Република Северна Македонија

2.3. Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, ќе ги организира и координира сите активности во државата, ќе дава стручно методолошка помош на Центрите за јавно здравје и ќе изготвува и води Регистар за колоректален карцином. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, ќе изготви стручни материјали за промоција на скрининг за рак на дебелото црево, ќе подготви стручни упатства за сите вклучени странки во спроведување на скринингот, ќе осмисли, дизајнира и печати постери и флаери за информирање на граѓаните.

Медиумска кампања за скрининг на ракот на дебелото црево, ќе реализира Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија и ќе доставува до Министерството за здравство тромесечни извештаи за извршениот скрининг во Република Северна Македонија.

Мониторинг и евалуација ќе спроведува Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија врз основа на базата на податоци за опортунистичкиот скрининг, која ќе биде сместена во Управата за електронско здравство. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, заедно со Комисијата за изготвување на Акционен план за скрининг на колоректален карцином, ќе изготви Акционен план со предвидени активности и фази за успешно следење на скринингот за ракот на дебелото црево, во тековната и наредните години. Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија, ќе изготвува годишна публикација за скрининг на колоректален карцином, за состојбата и постигнатите резултати во 2022 година.

2.4. Центри за јавно здравје

Центрите за јавно здравје ќе вршат прибирање на податоците од Приватните здравствени установи на матични лекари на месечно ниво и ќе доставуваат квартални извештаи до Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија. На локално ниво тие ќе вршат промотивни активности со цел зголемување на бројот на граѓани кои ќе бидат опфатени со скринингот.

2.5. ПЗУ матични доктори

Матичните лекари во примарната здравствена заштита, ќе ги информираат своите пациенти за можноста за скрининг и ќе ги советуваат да направат 3 последователни ФОБ тестови, давајќи им ФОБ тестови, упатство за употреба, и промотивен материјал. Ординацијата доставува месечни извештаи до Центрите за јавно здравје.

2.6 Клиника за гастроентерохепатологија

Клиника за гастроентерохепатологија ќе врши едукација на матичните лекари од примарната здравствена заштита за советување на пациентите за употреба на китовите за ФОБ тестовите, идентификација на пациентите со висок ризик како и за упатување до Центрите за јавно здравје.

2.7. Известување

Матичните доктори, доставуваат месечни извештаи до Центрите за јавно здравје најдоцна до седмиот ден по завршување на месецот. Центрите за јавно здравје подготвуваат збирни извештаи и најдоцна до 15 дена по завршување на кварталот доставуваат извештај до Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија најдоцна до 30 дена по завршување на кварталот/годината доставува збирни квартални и годишен извештај до Министерството за здравство.

2.8 Препраќање на колоноскопија

Секој пациент со позитивен ФОБ тест треба да биде упатен на колоноскопија во јавно здравствена установа (Клиника за гастроентерохепатологија или ГОБ 8 ми Септември). Управата за електронско здравство треба да

Влада на Република Северна Македонија

озвозможи посебни термини за пациентите со позитивен тест веднаш да се упатат до горенаведените јавно здравствени установи.

3. Индикатори на спроведување на програмата

3.1. Индикатори на процес на спроведување

- Број и процент на луѓе кои се поканети на тестирање
- Број и процент на луѓе коија примиле поканата
- Број и процент на луѓе кај кои е направен ФОб тест
- Број и процент на луѓе кои се исклучени согласно критериумите за исклучување
- Број и процент на луѓе кои одбиле да го направи ФОб тест
- Број и процент на луѓе кои го земале резултатот
- Број и процент на неадекватни тестови

3.2. Индикатори на успешност на спроведување на скринингот се:

- Број и процент на опфатени лица со Програмата
- Број и процент на направени ФОб тестови
- Број и процент на адекватно направени ФОб тестови:
- Број и процент на позитивни тестови
- Број и процент на негативни тестови
- Број и процент на лица препратени на колоноскопија

4. Финансирање на програмата

Активности и финансирање на пилот скрининг на колоректален карцином во Република Северна Македонија

4.1. Министерство за здравство, Управа за електронско здравство, Институт за епидемиологија и биостатистика, Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија и Клиника за гастроентерохепатологија

Табела број 2

Ред. број	Вид на активност	Одговорна институција	Количина	Количина и цена (во денари)	Вкупен буџет (во денари)
1.	Подготовка на табеларни прегледи за известување	Управа за електронско здравство	4 (квартални)	15.000,00	60.000,00
2.	Ситуациона анализа - Изработка на ситуациона анализа за начинот на спроведување на скринингот за колоректален карцином	Институт за епидемиологија и биостатистика, Управа за електронско здравство, Министерство за здравство	1	300.000,00	300.000,00

Влада на Република Северна Македонија

3.	Организирање на едукативни работилници за внес на податоци во софтверот	Управа за електронско здравство	2	10.000,00	20.000,00
4.	Изработка на Национална студија за рак на дебело црево во Република Северна Македонија	Институт за епидемиологија и биостатистика, Управа за електронско здравство, Министерство за здравство	1	100.000,00	100.000,00
5.	Клиника за гастроентерохепатологија ќе врши едукација на матичните лекари од примарна здравствена заштита за советување на пациентите за употреба на китовите за ФОВ тестовите, идентификација на пациентите со висок ризик како и за упатување до Центрите за јавно здравје.	Клиника за гастроентерохепатологија	10	30.000,00	300.000,00
6.	Координација на пилот скринингот за колоректален карцином со Центар за јавно здравје Скопје и со Клиника за гастроентерохепатологија и здруженија на избрани лекари на ниво на Република Северна Македонија	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	12	6.000,00	72.000,00
7.	Осмислување, подготовка и печатење на промотивен материјал (постери, флаери, упатства за употреба на ФОВ-тестови за пациенти, упатство за работа на здравствениот персонал)	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1	30.000,00	30.000,00
8.	Кампања за промоција на скрининг за колоректален карцином	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1	30.000,00	30.000,00
9.	Квартални извештаи за скрининг на колоректален карцином за состојбата и постигнатите резултати	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	4	20.000,00	80.000,00
10.	Центар за јавно здравје Скопје координација на скринингот со матичните доктори на ниво на град Скопје	Центар за јавно здравје Скопје	4	10.000,00	40.000,00

Влада на Република Северна Македонија

11.	Анализа на ФОб тест, известување и внес на податоци во софтвер	Центар за јавно здравје Скопје	13.000	100,00	1.300.000,00
12.	Изготвување на квартални извештаи до Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија	Центар за јавно здравје Скопје	4	30.000,00	120.000,00
13.	Давање на ФОб тест на прикрупениот пациент, советување за негова употреба и упатување во Центар за јавно здравје Скопје за проверка на тестот, изработка на месечен извештај и испраќање до Центар за јавно здравје Скопје и препраќање на пациентите на понатамошни иследувања	Матични доктори	13.000	60,00	780.000
	Вкупно				3.232.000,00

Финансиски средства за реализација на скрининг на колоректалниот карцином (КРК) Министерството за здравство ќе ги распределува средствата на јавните здравствените установи и извршители на активностите за реализација на скринингот на колоректален карцином, врз основа на доставени фактури и извештаи, по завршена и реализирана активност.

5. Извршители на програмата

- Министерство за здравство
- Управа за електронско здравство
- Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија
- Институт за епидемиологија и биостатистика
- Клиника за гастроентерохепатологија
- Пилот Центар за јавно здравје Скопје
- Матични доктори во пилот регионите

6. Мониторинг и евалуација

Мониторинг и евалуација се планира да спроведува Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија врз основа на базата на податоци која ја поседува за скрининг и изготвување на периодични извештаи како сублимат од извештаите од Пилот Центар за јавно здравје Скопје. Овластените извршители на Програмата се грижат за континуирано внесување, праќање и ажурирање на податоците за организиран скрининг. Краткорочната проценка на успешноста на спроведување на Програмата се вреднува со одзивот на населението, брзината на известување за позитивен наод и упатување на колоноскопија, каков е односот према понатамошните испитувања на лицата кај кој е најден позитивен тест. Долгорочна проценка на спроведување на Програмата се однесува на намалување на стапката на морталитет, морбилитет и инциденца. Индикатори на следење на Програмата се: ниска стапка на популација заболена од рак на дебело црево, број на извештаи за направени превентивни прегледи предвидени со Програмата, број на едуцирани здравствени работници, број на здравствени установи кои се опремени за спроведување на систематски прегледи. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија ќе врши евалуација на сите активности на скринингот и доставување на извештаи, врз основа на показателите за успешност кои се јасно определени.

Влада на Република Северна Македонија

Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на дебело црево во Република Северна Македонија е одговорна за имплементација и реализација на активностите пропишани во табелата број 2.

III. ПРОМОТИВНА КАМПАЊА ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ОТКРИВАЊЕ НА КАРЦИНОМ НА ПРОСТАТА

1. Вовед

Карциномот на простата е најчест вид на рак меѓу машката популација. Главен ризик фактор е возраста. Ризикот е поголем доколку еден или повеќе членови во семејството имале карцином на простата. За рана детекција на рак на простата потребно е секој маж над 50 години да направи ПСА тестирање со ректално туше.

Бројот на новорегистрирани пациенти во Република Северна Македонија за 2020 година е во пораст. За таа цел Министерството за здравство ќе организира кампања за подигнување на свеста кај машката популација за превенција и рано откривање на ракот на простата, во насока матичните лекари да им препорачуваат на сите мажи на возраст од 50-55 години и оние со фамилијарен ризик од 40-50 години да направат превентивни прегледи на секундарно и терциерно ниво.

Табела број 3

Ред. број	Вид на активност	Одговорна институција	количина	износ	Вкупен буџет (во денари)
1.	Изготвување на едукативни/информативни материјали,	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1	10,000,00	10,000,00
2.	Изработка на Национална студија за рак на простата во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика – Медицински факултет и Управа за електронско здравство	1	100.000,00	100.000,00
3.	Организација на прес конференција	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија, Универзитетски Клиники	1	20.000,00	20.000,00
4.	Организирање на предавања, трибини во разни средини	10- те Центри за јавно здравје	10	10.000,00	100.000,00

Влада на Република Северна Македонија

5.	Организација на превентивна кампања за подигнување на свеста кај машката популација за превенција и рано откривање на ракот на простата,	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија, Универзитски Клиники	1	30.000,00	30.000,00
Вкупно					260.000,00

IV. ОРГАНИЗАЦИЈА НА МАМОГРАФСКИ СКРИНИНГ ЗА РАНА ДЕТЕКЦИЈА НА КАРЦИНОМ НА ДОЈКА

Ракот на дојката е најчесто малигно заболување кај жените во светот и во Република Северна Македонија. Во просек, секоја осма жена во својот животен век ќе се соочи со оваа болест. Воедно ракот на дојката е водечка причина за смртност и претставува глобален проблем. Но, со детекција и откривање на болеста во рана фаза, се намалува смртноста и до 30%. Единствена докажана метода за рана детекција е мамографијата која може да го детектира карциномот во негова предклиничка фаза. Во повеќе од 30 земји во светот постојат организирани национални програми за рано откривање на рак на дојка т.н скрининг што подразбира редовни мамографски прегледи на одреден временски интервал на жени на одредена возраст, кои се навидум здрави, односно немаат клинички симптоми на рак на дојка.

Примарна цел на раната детекција (скрининг) е намалување на смртноста од рак на дојката, подобрување на квалитетот на животот на пациентката и намалување на потребата од радиотераписки и онколошки третмани. Поради тоа Министерството за здравство, следејќи ги препораките на Европска Унија, Светската Здравствена организација, како и примерите на повеќето земји во Европа, САД, Канада и Австралија, во април 2015 година започна да спроведува организиран скрининг.

1. Приоритети и цели

Главна цел

Детекција на карцином на дојка во ран стадиум на жените во Република Северна Македонија, преку спроведување на скринингот, а следејќи ги европските препораки за спроведување на организиран скрининг.

Дополнителни цели

- Подигање на свеста на жената за значењето на редовните преглед и раното откривање на карциномот;
- Зајакнување на капацитетот на здравствените установи за спроведување на скрининг во поглед на кадар и опрема;
- Надградба на системот за собирање и обработка на податоци за скринингот;
- Воведување на контрола на квалитетот на услугите во спроведување на скринингот;
- Формирање на Центар за континуирана едукација и обука за технолози и радиолози и воведување на практика за континуирана анализа на вештините на технолозите и на поставените радиолошки дијагнози;
- Проширување на скрининг програмата во мамографските центри кои што ги исполнуваат критериумите за квалитет на апаратурата и стручната подготвеност на персоналот.

2. Показатели на успешност

Влада на Република Северна Македонија

Индикатори на успешност на спроведување на главната цел се:

- број на извршени снимања
- број на поканети жени во однос на вкупниот број на жени во старостниот интервал за скрининг (50 – 69 год)
- број на жени кои се јавиле на преглед и на кои што им е направено снимање
- број на жени кои што се повикани на дополнителни медицински испитувања
- број на жени со позитивен наод
- број на жени со позитивен наод во ран стадиум
- Извештај за техничкиот и дијагностичкиот квалитет на сликите
- Извештај за перформансите на мамографската апаратура и испорачаните радијациони дози на пациентите.

3. Финансирање на активностите и извршители

Табела број 4

Ред. број	Активност	Извршител	Вкупен буџет (во денари)
1.	Организација на скрининг програмата во делот на повикување на жени и доставување на одговори и центар за комуникации	Министерство за здравство, Управа за електронско здравство	1.000.000,00
2.	Набавка на ПАКС - Вмрежување на мамографски центри	Министерство за здравство	1.000.000,00
3.	Евалуација на скрининг програмата за рак на дојка - Анализа на клучни индикатори за квалитет на имплементација на скринингот за рак на дојка	Институт за Епидемиологија и Биостатистика – Медицински факултет	300.000,00
4.	Мамографски активности (снимање, читање, супервизија)	Сите јавно здравствени установи кои имаат услови за мамографски скрининг	4.200.000,00
5.	Контрола на квалитет на сите мамографски центри во јавно здравствени установи (Експерти од Природно математички факултет ќе вршат секојдневна контрола на квалитетот на сликите, перформансите на мониторите и следење на дозите на пациентите (преку online софтвер) ќе прават годишни тестирања и ќе доставуваат извештаи за сите мамографските кабинети кои	Природно математички факултет, Скопје – Национален центар за обезбедување на квалитет и регистрирање на дозите на пациентите	200.000,00

Влада на Република Северна Македонија

	што учествуваат во скринингот и кабинетите кои што дополнително ќе бидат вклучени во програмата)		
6.	Подигање на свеста за скрининг на рак на дојка организација на прес конференција, настапи на стручни лица преку медиумите, организирање на предавања, трибини во разни средини	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	60.000,00
7.	Изработка на промотивен материјал (подготовка на стручниот материјал од експерти, печатење на плакати, брошури)	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	60.000,00
8.	Изготвување на табеларни прегледи (Подготовка на табеларни прегледи за изготвување на релативни податоци и индикатори)	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	30.000,00
9.	Изработка на 4 квартални извештаи (изработка на квартални извештаи со анализа на состојбите од извршениот скрининг во секој квартал)	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	60.000,00
10.	Изработка на Годишен извештај за резултатите од спроведениот скрининг во 2022 година (изработка на индикаторите; стручна анализа на состојбите)	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	30.000,00
11.	Изработка на Национална студија за ракот на дојката во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика – Медицински факултет и Управа за електронско здравство	100.000,00

Влада на Република Северна Македонија

12.	Едукација на читачи и едукација на лидери на тимовите (број на одржани едукативни работилници за читачи во мамографскиот скрининг и број на обучени читачи, број на одржани едукации на лидери на тимови и број на обучени лидер на тимови)	ЈЗУ Клиника за радиологија, ЈЗУ Градска Општа Болница 8 Септември, ЈЗУ Универзитетска Клиника по хирушки болести	96.000,00
13.	Анализа на биопсии од суспектни лезии добиени во при скринингот	Патолошки лаборатории во јавно здравствените установи	300.000,00
	Се вкупно		7.436.000,00

Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на дојка и негово соодветно третирање во Република Северна Македонија е одговорна за имплементација и реализација на активностите пропишани во табелата број 4.

V. ПРОМОТИВНИ АКТИВНОСТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНА ДИЈАГНОСТИКА НА ХЕПАТОЦЕЛУЛАРНИОТ КАРЦИНОМ ВО РАМКИТЕ НА НОВООТВОРЕНИОТ ЦЕНТАР ЗА БОЛЕСТИ НА ЦРН ДРОБ

Во рамките на Европскиот план за борба против ракот, оваа година акцент беше ставен на хепатоцелуларниот карцином како трета најчеста причина за смртност од малигна болест во светот. Во нашата земја исто така беше покрената иницијатива за активно вклучување на сите засегнати страни кои ќе превземат активности кон справување со целокупниот третман на болеста. Сето тоа резултираше со потпишување на “1^{ва} Национална Декларација за рак на црниот дроб како дел од Европскиот план за борба против ракот” во јули оваа година. Со оваа декларација се обединија сите засегнати страни на еден мултидисциплинарен пристап со цел развивање на сеопфатен национален план за превенција и контрола на црнодробниот карцином, а во согласност со Европскиот план за борба против ракот.

Засегнати страни кои се вклучени во реализација на националниот план се: Министерството за здравство на Република Северна Македонија, ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија, ЈЗУ Универзитетска Клиника за Радиотерапија и Онкологија, ЈЗУ Универзитетска Клиника за Инфективни болести и фебрилни состојби, ЈЗУ Универзитетска Клиника за Дигестивна Хирургија, ГОБ 8ми Септември – одделот за интервентна радиологија, Хепар Центар Битола, а истиот е структуриран околу четири клучни акциони области каде што ЕУ и СЗО Европа можат да дадат најголем придонес: (1) превенција; (2) рано откривање; (3) дијагноза и третман; и (4) квалитетот на животот на пациентите со рак.

Согласно своите надлежности, ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија активно се вклучува во реализација на единствена национална стратегија, со развивање на програма за превенција и рана дијагностика на хепатоцелуларниот карцином во рамките на новоотворениот Центар за болести на црн дроб.

Влада на Република Северна Македонија

Преку Центарот за болести на црн дроб, ќе се овозможи реализација на нашата цел, која се состои во навремена детекција на пациентите кои имаат ран стадиум на црнодробна болест, нивно редовно следење преку ултразвучни прегледи на секои 6 месеци, редовна контрола на маркерите за рана детекција на хепатоцелуларниот карцином, одредување на стадиумот на фиброза со помош на неинвазивна метода еластографија и нивно активно лекување со што ќе се спречи прогресијата на црнодробната болест кон понапреден стадиум и превенција на појава на црнодробен карцином. За реализација на оваа цел потребна е блиска соработка со семејните лекари, првично преку организирани семинари, со кои поблиску ќе бидат информирани за можностите на нашиот Центар за болести на црн дроб, но во исто време и за важноста на рана детекција на фактори кои доведуваат до заболувања на црниот дроб, како што се алкохолизмот, обезноста, наркоманијата и сл.

Табела број 5

Ред. број	Активност	Извршител	Вкупен буџет (во денари)
1	Активности на Центарот за болести на црн дроб	ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија	500.000,00
	Се вкупно		500.000,00

VI. ФИНАНСИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА:

ЗБИРНА ТАБЕЛА

Табела број 6

Ред. број	Активност	Финансиски средства (во денари)
1.	Скрининг за превенција и рано откривање на карцином на грло на матката	10.220.000,00
2.	Пилот скрининг на колоректален карцином во Република Северна Македонија	3.232.000,00
3.	Промотивна кампања за превенција и рано откривање на карцином на простата	260.000,00
4.	Организиран мамографски скрининг за рана детекција на карцином на дојка	7.436.000,00
5.	Активности за превенција и рана дијагностика на хепатоцелуларниот карцином во рамките на новоотворениот Центар за болести на црн дроб	500.000,00

Влада на Република Северна Македонија

6.	Неизмирени обврски по програма за 2018-2021	3.922.000,00
	ВКУПНО:	25.570.000,00

Активностите предвидени со оваа програма ќе се реализираат во обем на средствата одобрени од Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година во висина од 25.570.000,00 денари. Распределбата на средствата по оваа програма ќе ја врши Министерството за здравство на јавните здравствените установи, приватни здравствени установи кои имаат потпишано договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија и други извршители на активностите наведени во Програмата, врз основа на доставени фактури и извештаи за реализација на активностите содржани во Програмата.

VII. Оваа програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“.

Бр. _____

_____ 2021 год.

Скопје

ПРЕТСЕДАТЕЛ

НА ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА,

Зоран ЗАЕВ

